

**ITINERARIILE
UNEI VIETI:
E.M. CIORAN**

**APOCALIPSA
DUPĂ CIORAN**

DE ACELAȘI AUTOR

- Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii*, Univers, București, 1975
- Încercare în politropia omului și a culturii*, Cartea Românească, București, 1981
- Jurnalul de la Păltiniș*, Cartea Românească, București, 1983
- Epistolar* (editor), Cartea Românească, București, 1988
- Cearta cu filozofia*, Humanitas, București, 1992
- Apel către lichele*, Humanitas, București, 1992
- Despre limită*, Humanitas, București, 1994
- Itinerariile unei vieți: E.M. Cioran*, Humanitas, București, 1995
- Declarație de iubire*, Humanitas, București, 2001
- Ușa interzisă*, Humanitas, București, 2002
- Chipuri ale răului în lumea de astăzi* (dialog cu Mario Vargas Llosa), Humanitas, București, 2006
- Scrisori către fiul meu*, Humanitas, București, 2008
- Întâlnire cu un necunoscut*, Humanitas, București, 2010
- Întâlnire în jurul unei palme Zen* (coautor Gabriel Cercel), Humanitas, București, 2011
- Estul naivităților noastre. 27 de interviuri* (1990–2011), Humanitas, București, 2012
- Măștile lui M. I.* (dialog cu Mircea Ivănescu), Humanitas, București, 2012
- 18 cuvinte-cheie ale lui Martin Heidegger*, Humanitas, București, 2012
- Dragul meu turnător*, Humanitas, București, 2013
- Fie-vă milă de noi! (și alte texte civile)*, Humanitas, București, 2014
- O idee care ne sucește mințile* (coautori Andrei Pleșu, Horia-Roman Patapievici), Humanitas, București, 2014
- Dialoguri de duminică. O introducere în categoriile vieții* (dialoguri cu Andrei Pleșu), Humanitas, București, 2015
- Nebunia de a gândi cu mintea ta*, Humanitas, București, 2016
- România. O iubire din care se poate muri*, Humanitas, București, 2017
- Continentele insomniei*, Humanitas, București, 2017
- Așteptând o altă omenire*, Humanitas, București, 2018
- Caiet de ricoșat gânduri*, Humanitas, București, 2019
- Ludice. Exerciții de umor criptic*, Humanitas, București, 2019
- Povestea insulei Humanitas*, Humanitas, București, 2020
- Isus al meu*, Humanitas, București, 2020
- Despre destin. Un dialog (teoretic și confesiv) despre cea mai dificilă temă a muritorilor* (coautor Andrei Pleșu), Humanitas, București, 2020

GABRIEL LIICEANU

**ITINERARIILE
UNEI VIETI:
E.M. CIORAN**

**APOCALIPSA
DUPĂ CIORAN**
(ultimul interviu filmat)

Ediție nouă

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Lidia Bodea
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristian Negoită
DTP: Radu Dobreci

Tipărit la Livco Design

© HUMANITAS, 2021

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Liiceanu, Gabriel
Itinerariile unei vieți: E.M. Cioran; Apocalipsa după Cioran /
Gabriel Liiceanu. – București: Humanitas, 2021
ISBN 978-973-50-6965-0
821.135.1.09

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Misiunea mea e să-i trezesc pe oameni din somnul lor dintotdeauna, știind totodată că astfel comit o crimă și că ar fi de-o mie de ori mai bine să-i las să doarmă mai departe, de vreme ce oricum, când se trezesc, nu am nimic să le propun. — Emil Cioran, *Caiete*

Am remarcat la mai mulți oameni avizați, care mă cunoșteau, că s-au înșelat în privința diagnosticului meu. Adevărul e că am făcut totul ca să provoc judecăți false, ingenioase și, ce-i drept, seducătoare, totuși false. Oamenii poartă de obicei o mască pentru a părea mai mari decât sunt; eu – ca să par mai mic.

— Emil Cioran către Gabriel Liiceanu,
28 iunie 1983

**ITINERARIILE UNEI VIEȚI:
E.M. CIORAN**

Paris, Cartierul Latin, „într-una din mansardele pământului“¹: istoria otrăvită a sfârșitului nostru de mileniu s-a petrecut în afara acestui spațiu nepus de modest, dar abia aici, sub acoperișul de pe strada Odéon 21, s-a născut opera care avea să devină *conștiința* nefericirii noastre. Autorul ei, un Nietzsche contemporan trecut pe la școala moralizatorilor francezi, a fost pe rând considerat nihilistul veacului, *the king of pessimists*, scepticul de serviciu al unei lumi în declin. El însuși, la 20 de ani, se recomanda drept „specialist în problema morții“, iar mai târziu ca „un străin pentru poliție“ – metecul prin excelență –, „pentru Dumnezeu și pentru sine însuși“. A cerut să i se „finanțeze insomniale“, obligându-se în schimb să ne destrame orice iluzie și să păstreze pentru noi, nealterată, memoria neantului. Cine este acest personaj plecat din România despre care, în 1971, continua să se afirme că „a

1. *Tratat de descompunere*, trad. de Irina Mavrodin, Humanitas, 1992, p. 92.

ajuns în Franța la 19 sau 20 de ani fără să fi scris vreodată un rând în limba română“¹ Cine este acest „metec“ obsedat de originile sale, care a decis să-și suprimă rădăcinile, pentru a putea vorbi echitabil despre lume, Dumnezeu și despre sine însuși?

1. „Une Américaine à l'écoute de l'Europe“, convorbire cu Susan Sontag, în *La Quinzaine littéraire*, 16-31 iulie 1979.

„Acest blestemat, acest splendid Rășinari“

Emil Cioran, cel de-al doilea copil al lui Emilian Cioran și al Elvirei (Comaniciu) Cioran, se naște la 8 aprilie 1911 la Rășinari, sat de oieri și pădurari, așezat în Transilvania, „pământul de dincolo de păduri“, care pentru un occidental evocă îndeobște legendara țară a lui Dracula. Tatăl este preotul ortodox al satului, iar bunicul dinspre tată, Șerban Cioran, „econom“ în același sat. Bunicul dinspre mamă, Gheorghe Comaniciu, era originar din Veneția de Jos, sat din județul Făgăraș, și primise în Imperiul Habsburgic, în care îndeplinea funcția de notar public, titlul de baron.

„Acest blestemat, acest splendid Rășinari“, cum îl numește Cioran, a cărui imagine l-a urmărit fără încetare ca *loc* ce eliberează și cheamă apoi către sine, pentru a strânge laolaltă întreaga viață, este una dintre cele mai vechi așezări românești din Ardeal. Un document din 1488, apoi mărturii de proveniență săsească împing originea satului până la „regele hunilor, Attila“, și, în orice caz, mult înainte

de sosirea sașilor în Ardeal și de întemeierea, în a doua jumătate a secolului al XIII-lea, a „cetății lui Hermann“, Hermannstadt, Sibiu. Până către sfârșitul secolului al XIV-lea, satul acesta „de graniță“, așezat la 10 km de Sibiu, trece în mai multe rânduri de sub ascultarea regilor unguri în aceea a voievozilor români, pentru a rămâne apoi, vreme de secole, sub stăpânire ungurească, până când, în 1918, după Pacea de la Trianon, Transilvania se desprinde din Imperiul Austro-Ungar și se alătură Moldovei și Munteniei pentru a da naștere regatului României Mari.

De ce metabolism subtil a fost nevoie pentru ca această saga, punctată de episoade adesea dramatice, să-și piardă contururile locale și să participe la genealogia abstractă a unui suspin imemorial? „O mulțime de strămoși care se tânguie în sângele meu...“¹; Cioran a fost întotdeauna convins că în familia lui s-ar fi acumulat un capital inepuizabil de tristețe, neliniște și „nenoroc“. „Într-adevăr, sunt *unzufrieden*, dar așa am fost de când mă știu, ăsta-i un rău de care am suferit toți în familia noastră atât de tulburată și neliniștită.“² – „În familia noastră *nenorocul* nu e vorbă goală, ci lucrul cel mai

1. *Silogismele amărăciunii*, trad. de Nicolae Bârna, Humanitas, 1992, p. 116.

2. Către Aurel Cioran, 29 iunie 1967. Toate citatele din scrisori urmează ediția: *Scrisori către cei de-acasă*, Humanitas, 1995.

concret cu puțință. “¹ Amintirea mamei este legată mai ales de melancolia ei: „deliciul și otrava melancoliei pe care ne-a transmis-o și nouă”². Cu fratele său, Aurel Cioran, care, potrivit vorbeii unui prieten, era stăpânit de „melancolia lui Avram Iancu“, s-a simțit întotdeauna înrudit „en matière d’abîme“. Înrudire subtilă, greu vizibilă, la două ființe pe care le desparte întreaga distanță existentă între voluptatea verbului însoțită de o jovialitate cu aparențe frivole și tăcerea monumentală punctată de surâsuri absente și enigmatice. „Amândoi suferim de același rău, numai că el, taciturn din naștere, nu are acces la verb, în vreme ce eu, vorbăreț neobosit, îmi etalez suferințele și, ca să le compromit, le convertesc în capricii.”³ Toată viața lui Cioran se va desfășura în orizontul *oboselii* („oboseala este specialitatea familiei mele!“) și va fi dominată de senzația intolerabilă a „purtării unei poveri“. Opera, la

1. Către Aurel Cioran, 23 noiembrie 1967. Într-o scrisoare adresată prietenului său Bucur Țincu (26 martie 1973), Cioran vorbește despre *conceptul* de „nenoroc“, care „înseamnă atât ghinion în sens cotidian, cât și în sens metafizic (și istoric, ar trebui adăugat)“.

2. Către Aurel Cioran, 17 octombrie 1967.

3. Cioran continuă: „În orice caz, ceea ce se întoarce mereu împotriva-mi este comportamentul meu frivol, atât în prezența prietenilor, cât și a necunoscuților. De unde și impresia de joc, de teatru, de neautentic [...]. Oricum, există cu siguranță o ruptură între ceea ce sunt cu adevărat și ceea ce doar par a fi“ (către Gabriel Liiceanu, 28 iunie 1983).

rândul ei, ia naștere pe acest versant al negativului existenței, al răului *prescris* pe care-l actualizăm prin chiar faptul nașterii noastre.

Însă, pentru a face cu putință scenariul răului, viața lui Cioran trebuia să conțină o perioadă a fericirii pe fundalul căreia „căderea“ să poată fi exaltată și să-și afle adevărata dimensiune. Timpul petrecut în Rășinari până la vârsta de zece ani, când va pleca la Sibiu pentru a urma liceul, s-a înscris în mintea lui Cioran ca imagine a „paradisului terestru“ („Dacă cuvântul «paradis» are vreun conținut, atunci el se umple cu acea perioadă din viața mea.“¹), restul vieții fiind înregistrat ca abatere constantă de la un moment al desăvârșirii².

Topografia acestui paradis are câteva repere ferme: mai întâi „ulița copilăriei“, care începea, pe mâna dreaptă, chiar cu casa Cioranilor, latura cu ferestrele celor trei camere răspunzând spre nucii (astăzi dispăruți) din Strada Mare și spre Râul Caselor. Peste drum de poarta prinsă într-un gard masiv de zid, care închide orice acces la priveliștea curții interioare, se află treptele ce conduc la intrarea în fosta Biserică Unită. Din clopotnița aflată în turnul bisericii care deschide și străjuiește partea stângă a uliței, privirea cade în curtea casei, iar în

1. Către Aurel Cioran, 24 august 1971.

2. „Nici măcar o clipă în care să nu fi fost conștient că mă găsesc în afara Paradisului“ (*Despre neajunsul de a te fi născut*, trad. de Florin Sicoie, Humanitas, 1995, p. 35).

zare, dincolo de marginea satului, se oprește în terenul povârnit, acoperit de pășuni și pe alocuri împădurit – spațiu de joacă mereu râvnit, evocat fără încetare de-a lungul vieții –, faimoasa „Coasta Boacii“. După nici zece case, ulița se termină într-un loc deschis, încadrat pe stânga de clădirea impunătoare a școlii, iar pe dreapta de biserica veche, unde slujea preotul Emilian Cioran. Din piața bisericii și a școlii, drumul merge peste Râul Caselor, intrând în ulița cu casa lui Goga, și, șerpuint mereu, urcă deasupra cimitirului. Lângă cimitirul din deal, învecinat cu primele morminte, familia avea o livadă în care, vara, Cioran mergea în fiecare zi: „De câte ori nu i-am ținut companie groparului! Nici nu-ți închipui cât de adânc mi s-au întipărit în minte toate imaginile astea: s-a interpus între mine și ele, fără să le umbrească însă, o perioadă imbecilă, din acelea de care-ți este rușine că le-ai trăit.“¹ Mai târziu, Cioran va spune că, treptat, anii copilăriei, prin extraordinarul lor, s-au desprins din viața sa, au căpătat prestața unui „eveniment premundan“, a unui soi de „preexistență“, de „*altă* viață“².

Propriul său pesimism el l-a explicat prin contrastul dezastruos care s-a născut între fericirea

1. Către Gabriel Liiceanu, 12 februarie 1983.

2. „Tot ce privește satul nostru mă tulbură profund; în același timp, am un sentiment de irealitate, de ceva vag, îndepărtat, ca dintr-o altă viață“ (către Bucur Țincu, 1 septembrie 1971).

Cuprins

Itinerariile unei vieți: E.M. Cioran.	7
„Acest blestemat, acest splendid Rășinari“	11
De la Sibiu la București: revelațiile nopții	18
Elogiul excesului. De la „prăpastiile vieții interioare„ la angajamentul politic	30
Între două lumi. În căutarea unei noi identități	38
Debutul francez sau „povestea unui coșmar“	43
Un pariu câștigat	47
În umbra notorietății. Revanșa orgoliului rănit	56
Despărțirea de cuvânt.	68
Moartea lui Cioran	70
Apocalipsa după Cioran	81
Interviu cu Simone Boué	139